

Prof. dr hab. Jerzy Nowakowski
KNoF PAN

**Recenzja pracy doktorskiej
dr Jacka Raszewskiego
pt. „Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu na
Bałkanach z punktu widzenia ryzyka instytucji kredytowych”
napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. Jana Koleśnika prof. SGH.**

1. Uwagi ogólne

Rozprawa doktorska dr Jacka Raszewskiego poświęcona jest zagadnieniom o dużej wadze dla teorii finansów jak i dla praktyki gospodarczej.

Autor ograniczył się, do analizy negatywnego dla gospodarki, prania pieniędzy i finansowania terroryzmu na obszarze państw bałkańskich. Uważam, że wybór takiego europejskiego regionu jest uzasadniony, bowiem jeżeli przyjmuje się, że 100 punktów oznacza iż w danym państwie lub regionie jest maksymalny poziom zabezpieczeń przed ryzykiem prania pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (w skrócie AML/CFT) to dla regionu bałkańskiego współczynnik ten wynosi 65.22 punkty, przy średniej europejskiej 75.35 punktów.

Ważnym ogniwem w łańcuchu AML/CFT są instytucje finansowe, a w szczególności instytucje kredytowe. Autor proponuje rozwiązania dla instytucji finansowych które mogą przerwać łańcuch AML/CFT.

Dużym osiągnięciem Autora są studia literaturowe na potrzeby uzasadnienia tez pracy i osiągnięcia założonych celów. W pracy Autor wykorzystuje 280 najważniejszych pozycji literaturowych krajowych i zagranicznych.

Główną tezę pracy Autor sformułował następująco „Z punktu widzenia przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu

głównym zagrożeniem dla instytucji kredytowej angażującej się w krajach bałkańskich jest ryzyko wynikające z niedostosowania lokalnych systemów AML/CFT do rzeczywistego ryzyka identyfikowanego w tym zakresie”.

Dla uzasadnienia tezy głównej Autor sformułował cztery tezy pomocnicze:

- Stan systemów przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w poszczególnych krajach bałkańskich jest bardzo zróżnicowany,
- Stan oraz stopień zaawansowania systemów przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu w krajach bałkańskich nie spełnia standardów obowiązujących w UE,
- Systemy przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w krajach bałkańskich nie obejmują pełnego spektrum tego zjawiska,
- Korupcja jest kluczowym czynnikiem negatywnie wpływającym na sprawność funkcjonowania systemów przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w krajach bałkańskich.

Głównym celem pracy jest stworzenie modelu który mogą wykorzystać instytucje kredytowe do dostosowania swojego systemu zarządzania ryzykiem prania pieniędzy i finansowania terroryzmu jakie stwarza zaangażowanie tych instytucji w krajach bałkańskich.

Model ten minimalizuje ryzyko wynikające z wyzwań zidentyfikowanych w kraju goszczącym pod warunkiem uwzględnienia systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu w kraju macierzystym.

Dla osiągnięcia celu głównego Autor sformułował trzy cele szczegółowe, które dotyczą poszczególnych krajów bałkańskich:

- diagnoza słabości systemu przeciwdziałania AML/CFT w krajach bałkańskich,
- zidentyfikowanie elementów systemu przeciwdziałania AML/CFT, które powinna wzmocnić instytucja kredytowa angażująca się w krajach bałkańskich,

-sporządzenie rekomendacji mających na celu wzmocnienie wewnętrznego systemu instytucji kredytowej.

Recenzowaną pracę uważam za duże osiągnięcie Autora, a zaprezentowany warsztat naukowy za dojrzały.

2. Omówienie i ocena poszczególnych części pracy.

Praca składa się z sześciu rozdziałów, wstępu, podsumowania, bibliografii oraz spisu tabel, wykresów, diagramów. Łącznie praca liczy 203 strony.

W rozdziale pierwszym pt. „Bałkany – specyfika regionu” Autor omawia specyfikę/cechy regionu bałkańskiego. Na uwagę zasługuje analiza sektora bankowego. Na podstawie danych zawartych w tabeli 2 (str 37) wynika że największymi inwestorami inwestującymi w sektor bankowy krajów bałkańskich (z wyjątkiem Grecji) są Austria i Włochy.

Równie ważnym czynnikiem charakteryzującym państwa bałkańskie jest bilans handlowy, który zalicza się i ma wpływ na ryzyko AML/CFT.

W zakresie wewnątrz bałkańskich relacji handlowych występuje duże zróżnicowanie (tabela 3, str. 40).

W rozdziale drugim pt. ”Zarządzanie ryzykiem prania pieniędzy i finansowania terroryzmu” Autor omawia na początku systemy przeciwdziałania prania pieniędzy i finansowaniu terroryzmu na poziomie globalnym, regionalnym, lokalnym i instytucji finansowych. Ewolucję systemów i regulacji przedstawił Autor na przykładzie rekomendacji FATF, która to rekomendacja określa dwa główne cele:

- pociągnięcie do odpowiedzialności osób fizycznych i prawnych dopuszczających się AML/CFT z dodatkiem o proliferacji broni masowego rażenia,
- przeciwdziałanie wprowadzaniu do legalnego obrotu środków finansowych, pozyskiwanych z nielegalnych działań.

Niestety, jak słusznie zauważa Autor, dostosowanie do standardów FAFT ma charakter dobrowolny.

Kolejnymi tematami, które omawia Autor w tym rozdziale są:

- system przeciwdziałania AML/CFT w UE,
- lokalne systemy (na poziomie państw bałkańskich, diagram 4, str. 57).

Rozdział ten kończą dwie propozycje Autora. Pierwsza z nich to modelowy system wewnętrzny instytucji kredytowych, którego opis i schemat zawarty jest w tabeli 10 (str. 61 – 63).

Drugą propozycją Autora jest model systemu wewnętrznego powiązany bezpośrednio z rekomendacjami FATF i dyrektyw UE.

W rozdziale trzecim pt. „Ryzyko systemowe” Autor omawia i analizuje kluczowe rekomendacje z poziomu instytucji kredytowych.

Do rekomendacji tych Autor zalicza:

- rekomendacje dotyczące otoczenia regulacyjno-systemowego instytucji kredytowej,
- rekomendacje dotyczące potencjalnych klientów instytucji kredytowej,
- rekomendacje dotyczące potencjalnych korespondentów instytucji kredytowej (tabele 11 i 12, str. 71-73).

W celu przestrzegania i stosowania ww. regulacji Autor przeprowadził analizę „NADZORU” w poszczególnych państwach bałkańskich.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że nie wszystkie państwa bałkańskie dysponują efektywnym nadzorem nad instytucjami finansowymi nie tylko kredytowymi. Na przykład w Czarnogórze nie ma nadzoru dla przekazów pieniężnych, a w Rumunii dla rynku kantorowego.

Również, podobnie jak w przypadku nadzoru, w niektórych państwach bałkańskich nie stosuje się sankcji wobec podmiotów łamiących prawodawstwo AML/CFT, a w większości jurysdykcji są wątpliwości co do proporcjonalności sankcji i ich funkcji odstraszałającej.

Rozdział ten kończy zestawienie ryzyka systemowego w formie macierzy dla wszystkich państw bałkańskich.

W rozdziale czwartym pt. „Ryzyko zdarzeń źródłowych” Autor zdefiniował przestępstwo źródłowe, a następnie dokonał przeglądu

wyników badań nad zjawiskiem przestępczości źródłowej w poszczególnych krajach – jurysdykcjach.

Ważnymi zagadnieniami omawianymi w tym rozdziale są krajowe oceny ryzyka oraz raporty organizacji rządowych i instytucji ponadnarodowych. Autor przedstawił ryzyka zdarzeń źródłowych na przykładzie następujących zjawisk:

- udział w zorganizowanej grupie przestępczej,
- handel ludźmi i przemyt nielegalnych migrantów,
- nielegalny handel narkotykami,
- nielegalny handel bronią,
- oszustwa,
- rozbój lub kradzież,
- przestępstwa podatkowe,
- cyberprzestępstwa.

Szczegółowe oceny zamieścił Autor w tabeli 15, str. 98.

Następnym zagadnieniem omawianym w tym rozdziale jest terroryzm. Uważam za słuszne sformułowanie Autora, że terroryzm jest zarówno przestępstwem źródłowym dla prania pieniędzy jak i zjawiskiem którego rozprzestrzenianiu powinny przeciwdziałać instytucje do tego powołane. Do listy zdarzeń źródłowych dotyczących prania pieniędzy Autor dołączył następujące zdarzenia charakteryzujące lub wspierające terroryzm:

- fałszowanie pieniędzy,
- podrabianie i piractwo produktów,
- przestępstwa przeciwko środowisku,
- zabójstwa,
- uprowadzenie,
- przemyt,
- wymuszenia,
- fałszowania,
- piractwo, np. morskie,
- wykorzystywanie informacji zewnętrznych.

Listę ryzyk zdarzeń źródłowych zamieścił Autor w tabeli 17 na str. 111-112.

W zakończeniu rozdziału Autor analizuje ryzyko regulacyjne na przykładzie piątej i szóstej dyrektywy AML wprowadzanych w krajach UE.

Uważam za istotne sformułowanie dotyczące ryzyka regulacyjnego, a odnoszące się do działalności instytucji kredytowej lub ogólnie finansowej. Autor zaznacza (str. 118), że ryzyko regulacyjne może się zmaterializować jeśli wprowadzane regulacje rynku będą kolidować ze strategią firmy lub jej modelem biznesowym w stopniu na tyle dużym, że dopasowanie działania instytucji do wymogów regulacji pogorszy istotnie pozycję rynkową instytucji.

Problem transpozycji dyrektyw powinien być dopasowany do możliwości jurysdykcyjnych poszczególnych krajów. Na przykład Irlandia i Niderlandy nie będące państwami bałkańskimi deklarują tylko częściową transpozycję.

W rozdziale piątym pt. „Rekomendacje dla instytucji kredytowych” Autor podejmuje próbę wskazania pożądanych działań do identyfikacji różnego rodzaju ryzyka. W tabeli 26, str. 130-131 Autor dokonał analizy obszarów ryzyka w 11 państwach bałkańskich. Natomiast wykorzystanie przez instytucje kredytowe informacji dotyczących krajowych systemów AML zawarł Autor w tabeli 27, str. 131-133.

Ważnym zagadnieniem które Autor analizuje są rodzaje zdarzeń źródłowych i uczestników w procedurze prania pieniędzy. W 10 krajach bałkańskich istotny jest poziom korupcji. Zdarzenia mające charakter finansowania terroryzmu można wykryć w przypadku sześciu krajów bałkańskich. Autor przedstawił listę uczestników zaangażowanych w pranie pieniędzy w 9 krajach bałkańskich. Tymi uczestnikami są: pośrednicy w obrocie nieruchomościami, prawnicy (w 6 krajach), sektor wymiany walut (3 kraje), fałszerstwa księgowe (4 kraje), fałszerstwa notarialne (2 kraje), pośrednicy w obrocie kamieniami szlachetnymi (2 kraje), sektor gier losowych (4 kraje), audytorzy (1 kraj), instytucje płatnicze i instytucje pieniądza elektronicznego (4 kraje), podmioty zarejestrowane w krajach bałkańskich, z którymi wymiana informacji jest utrudniona (7 krajów), użycie walut wirtualnych w praniu pieniędzy (3 kraje).

Aby zapobiec wystąpieniu ryzyka zdarzeń źródłowych Autor proponuje wzmocnienie wewnętrznych systemów AML/CFT w poszczególnych

krajach bałkańskich. Propozycje te przedstawione są w tabeli 29 na str. 143-144 i w tabeli 30, str. 144-146.

W rozdziale tym jak i w rozdziałach wcześniejszych Autor używa sformułowania matryca, a nie macierz, np. matryca 26 i inne. Również sformułowanie niepewność regulacyjna nie ma charakteru naukowego, bowiem niepewność jest niemierzalna i ma charakter subiektywny. Natomiast ryzyko regulacyjne jest mierzalne i Autor wykazał, że ma to miejsce.

W rozdziale szóstym pt. „Zalecenia dla instytucji kredytowych” Autor analizuje sytuację instytucji kredytowych we wszystkich państwach bałkańskich z jednoczesnym zaleceniem dla instytucji kredytowych stosowania modelu ograniczającego wystąpienie ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

Pracę doktorską kończy podsumowanie, w którym Autor omówił szczegółowo uzasadnienie tez pomocniczych i tezy głównej pracy oraz osiągniętych celów pomocniczych i celu głównego. Jako główny wniosek z uzasadnionych tez i osiągniętych celów mogę stwierdzić, iż wartość pracy doktorskiej dr Jacka Raszewskiego polega również na wypracowaniu metodologii, która pozwala sformułować ogólne i szczegółowe rekomendacje dla instytucji kredytowej angażującej się w każdym z krajów bałkańskich.

3. Ocena pracy

Dokonując pełnej i końcowej oceny recenzowanej rozprawy należy podkreślić jej niewątpliwe walory poznawcze, twórcze oraz wpływające pozytywnie na wzbogacenie wiedzy dotyczącej prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

Rozprawę doktorską dr Jacka Raszewskiego uważam za poważne i oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, co stanowi ważny wkład dla polskiej naukowej literatury przedmiotu. Autor swobodnie obraca się w obszernej literaturze i ma do niej dojrzały, krytyczny stosunek, co

świadczy o wysokiej ogólnej wiedzy teoretycznej Autora. Dzięki temu, jak również dzięki przeprowadzonym badaniom i dokonany analizom sformułował Autor wiele ważnych wniosków mających duże znaczenie dla przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu, co świadczy o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta.

Dodatkowym walorem recenzowanej pracy jest jej ciągła aktualność oraz rozwiązywanie to coraz nowych problemów.

Uwagi przedstawione w recenzji pracy w niczym nie umniejszają mojej wysokiej oceny.

Podsumowując stwierdzam, iż recenzowana rozprawa doktorska dr Jacka Raszewskiego odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim. Wnoszę zatem o przejęcie rozprawy pt. „Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu na Bałkanach z punktu widzenia ryzyka instytucji kredytowych” i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Warszawa, lipiec 2022 r.

